

Številka: 112-58/2020
Koper, 30. 4. 2020

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA GOSPODARSKI RAZVOJ IN
TEHNOLOGIJO
Kotnikova ulica 5
1000 Ljubljana
gp.mgrt@gov.si

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
UNIVERSITÀ DEL LITORALE
UNIVERSITY OF PRIMORSKA

Titov trg 4, SI – 6000 Koper
Tel.: + 386 5 611 75 00
Fax.: + 386 5 611 75 30
E-mail: info@upr.si
<http://www.upr.si>

ZADEVA: Stališče glede implementacije Direktive EU 2019/790 o avtorski in sorodnih pravicah na enotnem digitalnem trgu

Spoštovani,

Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo je zainteresirano javnost pozvalo, naj do 30.4.2020 posreduje svoja pisna stališča o implementaciji nove Direktive o avtorskih pravicah na enotnem digitalnem trgu¹. DSM Direktiva nalaga državam članicam, da v svoj nacionalni pravni red implementirajo več izjem in omejitev avtorske pravice, ki so ključne tudi za opravljanje dejavnosti knjižnic in tudi drugih ustanov, ki hranijo in nudijo dostop do kulturne dediščine in znanja.

Po našem mnenju se pomembna izhodišča in nujna priporočila za dobro in učinkovito implementacijo z našega področja nanašajo zlasti na sledeča ključna področja:

- 3. člen (besedilno in podatkovno rudarjenje za namene znanstvenega raziskovanja),
- 5. člen (digitalno in čezmejno poučevanje),
- 7. člen (pogodbena in tehnološka derogacija)
- 15. člen (varstvo medijskih publikacij)
- 17. člen (uporaba varovanih vsebin na spletu)²

S tem dokumentom želimo pristojnemu ministrstvu in tudi Uradu za intelektualno lastnino Republike Slovenije (URSIL), ki bo pod okriljem Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo pripravjal predlog zakona, ki bo implementiral DSM Direktivo, predložiti jasen in argumentiran predlog, katere cilje je potrebno zasledovati pri implementaciji, da bodo lahko izobraževalne organizacije, raziskovalne ustanove in ustanove za varstvo kulturne dediščine tudi v prihodnosti opravljale svoje poslanstvo.

¹ Direktiva (EU) 2019/790 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. aprila 2019 o avtorski in sorodnih pravicah na enotnem digitalnem trgu in spremembi direktiv 96/9/ES in 2001/29/ES, dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0790>

² Pri pripravi stališč in smernic smo se posvetovali s strokovnjaki in upoštevali smernice in priporočila strokovnih organizacij: LIBER, Communia, SPARC, EBLIDA, IFLA, Europeana in drugih organizacij, ki zastopajo knjižnice in druge ustanove kulturne dediščine.

1. Smernice glede člena 3 DSM Direktive

DSM Direktiva v členu 3 določa novo izjemo za “besedilno in podatkovno rudarjenje” oziroma “podatkovno analitiko” za namene znanstvenega raziskovanja. Ta nova izjema podeljuje raziskovalcem, ki imajo zakonit dostop do odprtega spleta, kakor tudi do zbirk univerz, knjižnic, arhivov in drugih ustanov za varstvo kulturne dediščine širom EU svobodo izvajanja podatkovne analitike, ne da bi za to potrebovali dovoljenje imetnikov pravic. Ključno je, da te pravice do uživanja te nove izjeme ni mogoče odpraviti ne s pogodbo ne s tehnološkimi ukrepi za zaščito avtorskih del. Ta izjema tako predstavlja ključno pravno podlago raziskovalcem za podatkovno analizo t.i. velikih podatkov.

Bistvo velikih podatkov in s tem razvoja umetne inteligence, je zmožnost računalnikov, da analizirajo in izvlečejo informacije iz strukturiranih in nestrukturiranih nizov podatkov kot odgovor na določeno navodilo oziroma poizvedbo, ki temelji na algoritmu. V pravnem kontekstu se to pogosto poimenuje “besedilno in podatkovno rudarjenje”, ali širše “podatkovna analitika” oziroma “analiza besedila in podatkov”.

DSM Direktiva državam članicam daje veliko manevrskega prostora, kako lahko izjemo implementirajo v svoj pravni sistem. Slaba implementacija bo lahko predstavljala ključno oviro napredka Republike Slovenije na področju analize velikih podatkov in razvoja umetne inteligence, zato apeliramo na slovenskega zakonodajalca, da vpelje široko in učinkovito izjemo, ki bo predstavljala pravno varen okvir za podatkovno analitiko oziroma ustrezno pravno podlago za pravico raziskovanja, kot jo mnogi imenujejo. Pri tem naj prisluhne slovenskim raziskovalcem oziroma institucijam, ki slovenskim raziskovalcem omogočajo zakoniti dostop do vsebin, ki se podatkovno analizirajo, in izkoristi vse možnosti, ki jih daje DSM Direktiva. Obenem naj zakonodajalec izkoristi tudi možnosti, ki jih v obliki izjeme za raziskovanje ponuja Infosoc Direktiva³ že od leta 2001, ki v naš pravni sistem kljub temu ni bila implementirana.

Obvezna izjema za raziskovalce iz člena 3 DSM Direktive naj se implementira tako, da upošteva sledeče smernice:

1. Pri implementaciji določbe naj se uporablja izraz “analiza besedila in podatkov” ali “podatkovna analitika” in ne “besedilno in podatkovno rudarjenje” zato, da ne bo dvoma, da so vključene vse tehnike podatkovne analize, ki se uporabljajo v procesih ustvarjanja umetne inteligence.
2. Uzakoni naj se obvezen 72-urni odzivni čas imetnikov pravic za primere, ko bo dostop za besedilno in podatkovno rudarjenje oziroma podatkovno analizo blokiran zaradi tehnoloških ovir.
3. Naj se ne določa posebnih zahtev glede varnega shranjevanja podatkov.
4. Naj se ne določa posebnih zahtev glede hrambe podatkov s strani tretjih oseb, ki jih omenja uvodna izjava direktiva, ker to ni potrebno.

Člen 3 DSM Direktive ne ureja vseh okvirjev, ki so potrebni za učinkovito in optimalno pravno analizo podatkov, zato je ključno, da člen 25 DSM Direktive omogoča državam članicam, da sprejmejo ali ohranijo v veljavi izjeme za namene raziskovanja, ki so širše kot člen 3, dokler so v skladu z obstoječim EU pravom (natančneje s členom 5(3) InfoSoc Direktive), zato je ključno, da se za optimalen nacionalni pravni okvir za podatkovno analizo za namene znanstvenega raziskovanja uredi še sledeče:

---

³ Direktiva 2001/29/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. maja 2001 o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi, dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=CELEX%3A32001L0029>

5. Dovolj naj se oddaljen dostop do vsebin, ko se na podlagi izjeme za besedilo in podatkovno rudarjenje digitalizira analogne predmete.
6. Določi naj se jasna izjema za deljenje oziroma dajanje na voljo javnosti izsledkov podatkovnega rudarjenja.
7. Določi naj se, da je podatkovna analiza programske opreme izrecno dovoljena v nacionalni zakonodaji.
8. Široka opredelitev upravičencev.

OBRAZLOŽITEV

ad 1) Pri implementaciji določbe naj se uporablja izraz “analiza besedila in podatkov” ali “podatkovna analitika” in ne “besedilno in podatkovno rudarjenje” zato, da ne bo dvoma, da so vključene vse tehnike podatkovne analize, ki se uporabljajo v procesih ustvarjanja umetne inteligence.

Direktiva v Uvodni izjavi 5 uporablja izraz “tehnologije za besedilno in podatkovno rudarjenje”, kar nakazuje, da podatkovna analiza morebiti spada na številna različna področja podatkovne znanosti, ne samo na področje podatkovnega rudarjenja. Ta področja vključujejo analizo podatkov v okviru UI in strojnega učenja. Da se odrazijo različni tehnični okvirji, znotraj katerih se lahko odvija analiza podatkov, svetujemo, da implementacija odraža številne tehnologije, ki so lahko z analizo besedil in podatkov povezane.

ad 2) Uzakoni naj se obvezen 72-urni odzivni čas imetnikov pravic za primere, ko bo dostop za besedilno in podatkovno rudarjenje oziroma podatkovno analizo blokirano zaradi tehnoloških ovir.

Obstoječi mehanizmi, ki dovoljujejo izogibanje tehnološkim ukrepom za zaščito avtorskih del (*Technological Protection Measures*, TPM) so nejasni, netransparentni in, kjer so bili testirani, je testiranje trajalo več mesecev, npr. v VB. Financerji raziskav, organizacije, projekti in posamezniki vlagajo finance in čas za izvajanje podatkovne analize, zato je ključno, da se teh vlaganj in raziskav ne sme neupravičeno preprečevati s počasnim odzivnim časom imetnikov pravic, ko dostop preprečujejo TPM.

Zato naj se oblikuje transparenten in hitro odzivajoč sistem v skladu s členom 6(4) InfoSoc Direktive. Določi naj se največ 72-urni časovni okvir, znotraj katerega mora biti omogočeno nadaljevanje dostopa, če tehnološki ukrepi za zaščito avtorskih del preprečujejo dostop do gradiv, do katerih je bilo zakonito dostopano. To bi moralo veljati še posebej za kupljeno vsebino.

Če dostop ni omogočen v 72 urah, naj veljajo primerne denarne kazni glede na naložbe raziskovalnih organizacij, posameznikov itd. v nakup vsebin in v izvajanje podatkovnega rudarjenja.

ad 3) Naj se ne določa posebnih zahtev glede varnega shranjevanja podatkov

Evropskim knjižnicam se na leto zaupa preko 2,56 milijarde USD za nakup znanstvenih knjig in zbornikov za raziskovalne namene. To vključuje tudi podatkovno rudarjenje. Če se jim zaupa nakup takšnega gradiva, naj se jim zaupa tudi njegova uporaba. “Zaupa se nakup, zaupa se uporaba.” Univerze so učinkovite pri vzpostavljanju primerne varnostne ukrepe za zaščito svojih in tujih sredstev, kakor tudi za spoštovanje določb GDPR.

Izven univerz ima večina organizacij, ki izvajajo TDM, najnovejšo tehnologijo varnosti IT, zaradi česar bi morali odločitev o tem, kako najbolje zavarovati informacije, ki se pridobijo z besedilnim in podatkovnim rudarjenjem, prepustiti podatkovnim znanstvenikom in vključenim organizacijam.

Zakonodajalec naj se izogiba določanju posebnih varnostnih zahtev in naj enostavno zgolj natančno implementira člen 3.

ad 4) Naj se ne določa posebnih zahtev glede hrambe podatkov s strani tretjih oseb, ki jih omenja uvodna izjava direktiva, ker to ni potrebno;

Ključnega pomena je, da avtorsko pravo držav članic ne nasprotuje politikam in podpori financirjev raziskav. Da bi kar najbolj povečali ohranitev podatkov in nadaljnjo uporabo s strani drugih raziskovalcev, financirji raziskav prepuščajo odločitev o tem, kje naj se hranijo podatki, raziskovalcem in projektu. Vsaka zahteva, da podatke hrani tretja oseba, tako spodkopava obstoječe najboljše prakse politik upravljanja s podatki, ki jih imajo financirji raziskav, ki jih plačujejo davkoplačevalci, npr. Evropska Komisija, DFG, UKRI itd., zato apeliramo, da se takšnih zahtev v slovenski zakonodaji ne uzakoni.

ad 5) Dovolj naj se oddaljen dostop do vsebin, ko se na podlagi izjeme za besedilo in podatkovno rudarjenje digitalizira analogne predmete

Uzakoni naj se možnost za podatkovno rudarjenje digitaliziranih analognih materialov izven prostorov institucije, ki zagotavlja zakoniti dostop. Člen 3 se ne nanaša na izjemo od pravice dajanja na voljo javnosti, zaradi česar se predpostavlja, da morajo raziskovalci v vsakem primeru biti fizično prisotni v prostorih institucij, da bi lahko tam podatkovno analizirali oziroma rudarili digitalizirane analogne materiale.

Oddaljeno rudarjenje digitaliziranih analognih materialov ne spodkopava namena izjeme in še posebej ne nove akademske discipline digitalnih ved. Podatkovni znanstveniki v večini primerov ne bodo mogli vzpostaviti centra za podatkovno rudarjenje v knjižnici njihove organizacije zaradi pomanjkanja primernih prostorov oziroma niti ne morejo premakniti svoje infrastrukture za podatkovno rudarjenje z mesta, kjer se nahaja.

Zato naj se raziskovalcem dovoli rudarjenje digitaliziranih materialov na daljavo tako, da se ustvari izjema v skladu s členom 5(3)(a) InfoSoc Direktive za ta namen. Na podlagi te izjeme naj se omogoči uporabo digitaliziranih vsebin oziroma predmetov na načine, ki ustrezajo delovnim procesom podatkovnih znanstvenikov in njihovemu tehničnemu okolju. To lahko torej morebiti pomeni, da so kopije digitaliziranih predmetov na dnevni bazi dane na voljo za uporabo raziskovalcem, ali vzpostavitev tehnične mreže, do katere imajo nato podatkovni znanstveniki dostop. Da bi uravnotežili potrebe uporabnikov in imetnikov pravic (kot lahko vidimo v knjižničnih izjemah nekaterih EU držav (npr. Irske)), verjamemo, da bi bilo primerno od raziskovalcev, ki dobijo oddaljen dostop do digitalizirane analogne vsebine, zahtevati pisno izjavo, ki naj jo predložijo instituciji, ki omogoči dostop in s katero se zavežejo, da bodo reprodukcije uporabili le za namene besedilnega in podatkovnega rudarjenja. S tem, da takšen proces uvede in nadzoruje institucija, ki omogoča dostop, se ustvari pravno varno okolje za knjižnice in arhive, kakor tudi za raziskovalce, ki lahko nato podatkovno rudarijo v okolju, ki optimizira njihove lastne delovne procese.

ad 6) Določi naj se jasna izjema za deljenje oziroma dajanje na voljo javnosti izsledkov podatkovnega rudarjenja

Dovolj naj se deljenje izsledkov objavljenih in neobjavljenih podatkov (kolikor to določa pravo varstva podatkov itd.) v skladu s tristopenjskim testom. Člen 3 ne vsebuje izjeme za dajanje na voljo javnosti. Zato lahko podatkovni znanstveniki izsledke svojih raziskav delijo le pod izjemo ali kjer izsledki niso varovani z avtorskimi pravicami/pravicami na zbirkah podatkov na izvirniku.

Izjema citiranja, ki omogoča deljenje/dajanje na voljo javnosti objavljenih gradiv je nejasna in izključuje neobjavljeno gradivo, zato ni dovolj.

Večina podatkov, ki jih znanstveniki želijo deliti, za izvirno avtorsko delo ni pomembnih, saj so bili predelani, pomenijo izpeljane podatke in z obratnim inženiringom ni mogoče ustvariti umetniškega izraza, ki je vsebovan v izvirnem avtorskem delu.

Za posameznike in organizacije znotraj EU je možnost deljenja rezultatov TDM bistvenega pomena, da bodo lahko tekmovali z državami, v katerih je to dovoljeno na osnovi institutov poštene rabe (*t.i. fair use*) ali držav, ki imajo uzakonjene široke izjeme za podatkovno analizo kot je npr. Japonska.

ad 7) Izrecno naj se določi, da je podatkovna analiza programske opreme dovoljena

V skladu z definicijami v avtorskem pravu programska oprema šteje med literarna avtorska dela, zato posebna izrecna omemba sicer ni potrebna, vendar naj se v izogib dvomu po vzoru izjeme, ki je določena v členu 4 DSM Direktive, ki programsko opremo še posebej izrecno omenja, programsko opremo izrecno določi tudi v primeru člena 3.

Ad 8) Široka opredelitev upravičencev.

Uvodna izjavi 12 in 13 določata, da je potrebno "raziskovalne organizacije" in "ustanove za varstvo kulturne dediščine" razlagati zelo široko. Zato svetujemo, da zakonodajalec široko opredeli krog upravičencev do izjeme po členu 3 Direktive in na ta način vključi vse ustanove, ki se ukvarjajo s podatkovno analitiko v raziskovalne namene. Izrecno je potrebno tudi izpostaviti, da uvodna izjava 14 pojasnjuje, da so v izjemi zajete »Raziskovalne organizacije in ustanove za varstvo kulturne dediščine, vključno z osebami, ki spadajo k njim«. To pomeni, da izjema zajema vse, ki imajo zakonit dostop do vsebine preko ustanov za varstvo kulturne dediščine.

2. Smernice glede člena 5 DSM Direktive

Novembra leta 2019 je UNESCO na Splošni Konferenci sprejel Priporočila za odprt dostop za izobraževanje (OER Recommendation), ki so s tem postale uradni instrument UNESCO, s katerim UNESCO vladam držav daje smernice in predloge, s kakšnimi ukrepi naj podpirajo odprt dostop za namene izobraževanja. V postopku sprejemanja OER Recommendation je sodelovalo veliko institucij (Koalicijski partnerji), pri čemer so imela vodilno vlogo prav slovenske institucije med njimi tudi Slovenska nacionalna komisija za UNESCO, ki jo je zastopal namestnik generalnega sekretarja komisije g. Gašper Hrastelj.

OER Recommendation kot svoje cilje med drugim navaja tudi sledeče:

»(i) Krepitev zmogljivosti vseh ključnih deležnikov v izobraževanju za ustvarjanje, dostop, ponovno uporabo, predelavo in ponovno distribucijo odprtih izobraževalnih virov (OER), kakor tudi za uporabo odprtih licenc na način, ki je konsistenten z avtorskopravno zakonodajo in mednarodnimi obveznostmi.

(ii) Razvoj podporne politike: spodbujanje vlad, izobraževalnih organov in institucij, naj sprejmejo regulativne okvire za podporo izdajanja odprtih licenc za javno financirano izobraževalno in raziskovalno gradivo, naj razvijejo strategije, ki bodo omogočile uporabo in prilagoditev OER za podporo visoko kakovostnega, vse-vključujočega izobraževanja in vseživljenjskega učenja za vse, in ki naj bo podprto z ustreznimi raziskavami na tem območju;

(iii) Učinkovit, vključujoč in pravičen dostop do kakovostnega OER: podpiranje sprejemanja strategij in programov, vključno z ustreznimi tehnološkimi rešitvami, ki zagotavljajo, da se OER na katerem koli mediju deli v odprtih oblikah in standardih, da se poveča pravičen dostop, soustvarjanje, kuratorstvo in iskanje, tudi za tiste iz ranljivih skupin in invalide." (OER Recommendations, str. 3-4, točke (i) - (iii)).«

Dodatno OER Recommendation kot način krepitev zmogljivosti vseh ključnih deležnikov v izobraževanju predvideva:

»(c) ozaveščanje o izjemah in omejitvah uporabe avtorskih del v izobraževalne in raziskovalne namene. Slednje bi bilo treba sprejeti za lažje vključevanje širokega spektra del v OER, pri čemer se je potrebno zavedati, da izpolnjevanje izobraževalnih ciljev in razvoj OER zahteva uporabo obstoječih avtorsko zavarovanih del.«

in

»(e) dajanje na razpolago enostavno dostopnih virov, ki zagotavljajo informacije in pomoč vsem deležnikom OER o temah, povezanih z OER, vključno z avtorskimi pravicami in odprtim licenciranjem izobraževalnih gradiv" (OER Recommendation, str. 4-5, točki (c) in (e)).«

Kot način spodbujanja mednarodnega sodelovanja na tem področju OER Recommendation določa:

»razvoj mednarodnega okvira za izjeme in omejitve avtorskih pravic za izobraževalne in raziskovalne namene za lažjo čezmejno izmenjavo in sodelovanje na področju OER.«

To je bistvenega pomena za postopek implementacije nove izjeme za izobraževanje iz Direktive 2019/790 o avtorski in sorodnih pravicah na enotnem digitalnem trgu v slovenski pravni red, saj OER Recommendation izrecno obravnava izjeme in omejitve za izobraževanje. Te naj bodo široke in pravno jasne.

Slediti politiki UNESCO OER Recommendation, ki pomenijo smernice za delovanje držav glede odprtega dostopa do gradiv za izobraževalne in raziskovalne namene, torej pomeni, da se v nacionalno avtorskopravno zakonodajo implementira izjema za izobraževanje, ki naj bo po mojem mnenju široke in jasno določena obvezne izjeme, katere ni mogoče izključiti s ponudbo licence na trgu, ki naj ne bo podvržena plačilu nadomestila.

Pomembnost nove izjeme za izobraževanje se je še posebej pokazala v zadnjem času, ko se je zaradi pandemije novega virusa SARS-CoV-19, pouk prenesel na splet in učenje na daljavo. Poučevanje v takšnih razmerah je namreč oteženo, če ne celo onemogočeno, če niso dovoljene različne vrste uporabe, ki so nujne za izobraževanje na daljavo, ali če določena dela, kot so na primer šolski učbeniki, niso zajeta z izjemo in če že a priori ni dovoljena uporaba del v njihovem celotnem obsegu

Obvezna izjema za izobraževanje, ki jo določa člen 5. DSM Direktive, bo lahko omogočala poučevalcem in učencem v formalnem izobraževalnem okolju določeno vrsto rab (npr. skeniranje, nalaganje, streaming) avtorsko varovanih vsebin (npr. slik, besedila, videov), ne da bi za to potrebovali predhodno dovoljenje imetnikov avtorskih pravic, pod pogojem da spoštujejo pogoje iz člena 5.

Potrebno je izrecno izpostaviti tudi, da se je Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ), pod okriljem katerega deluje tudi Slovenska nacionalna komisija za UNESCO, se je v že v postopku sprejemanja nove Direktive od samega začetka zavzemalo za uravnotežene zakonodajne rešitve, ki bi primerno upoštevale interese v izobraževanju in raziskovanju.

MIZŠ je v svojih stališčih zagovarjalo spremembo obstoječe preozke izjeme za pouk v 49. členu ZASP v novo izjemo za poučevanje in znanstveno raziskovanje, s čimer bi sledili primeru dobre prakse pri ureditvi tega vprašanja na nacionalni ravni. .

Predlagamo, da slovenski zakonodajalec implementira obvezno široko in pravno jasna izjemo za izobraževanje, ki bo zasledovala javni interes v izobraževanju, katerega zagovarjajo tudi javne izobraževalne ustanove in tudi druge institucije, ki izvajajo izobraževanje.

Predlagamo, da se v zvezi z implementacija člena 5. DSM Direktive implementira rešitev tako, da upošteva sledeče smernice:

1. Licence naj nimajo prednosti pred izjemo.
2. Izjema naj ne bo podvržena plačilu nadomestila.
3. Za rabo v skladu z izjemo naj ne bo vnaprej določenih količinskih omejitev.
4. Široko naj se opredeli izraz "varno elektronsko okolje".

Člen 5 DSM Direktive ne ureja vseh okvirjev, ki so potrebni za učinkovito in optimalno izjemo za izobraževanje, zato je ključno, da člen 25 DSM Direktive omogoča državam članicam, da sprejmejo ali ohranijo v veljavi izjeme za izobraževanje, ki so širše kot člen 5, dokler so v skladu z obstoječim EU pravom (natančneje z InfoSoc Direktivo), zato je ključno, da se za optimalen nacionalni pravni okvir za izobraževanje uredi še sledeče:

5. Izjema naj vključuje vse vrste rabe.
6. Izjema naj vključuje tudi distribuiranje vsebine.
7. Izjema naj vključuje tudi izobraževalne dejavnosti, ki niso digitalne.
8. Izjema naj vključuje tudi skupne dejavnosti večih izobraževalnih ustanov.
9. Izjema naj vključuje vse posameznike, vključene v dejavnosti izobraževalnih ustanov.
10. V okvir izjeme naj se izrecno vključijo izobraževalne dejavnosti, ki jih nudijo ustanove za varstvo kulturne dediščin.
11. Izjema naj vključuje tudi formalne in neformalne ponudnike izobraževanj.
12. Izjema naj vključuje rabo na neformalnih učnih platformah.

OBRAZLOŽITEV

Ad 1) Licence naj nimajo prednosti pred izjemo.

Če bo slovenski zakonodajalec implementiral člen 5(2) DSM Direktive, bo s tem omogočil imetnikom pravic, da učiteljem ali učencem odvzame možnost koristiti izjemo za izobraževanje. Uporabnikom bo na takšen način zavrnjena pravica do rabe v skladu z izjemo in prisiljeni bodo v nakup licenc za takšno rabo. To postavlja nevaren precedens za pravice uporabnikov, saj bodo lahko imetniki pravic licence ponujali po zelo neugodnih tržnih pogojih. Zato svetujemo, da slovenski zakonodajalec pri implementaciji ne uporabi možnosti iz člena 5(2) DSM Direktive.

ad 2) Izjema naj ne bo predmet nadomestil.

Državam članicam ni treba implementirati možnosti, ki jim jo podeljuje člen 5(4), da rabo po izjemi podvržejo plačilu pravičnega nadomestila.

Izjema ne pomeni prostega dovoljenja za rabo avtorsko varovanih gradiv na načine, ki imetnikom pravic povzročajo neupravičeno škodo oziroma raba v skladu z izjemo povzroči minimalno škodo oziroma je sploh ne povzroči. Trenutno ima več kot 15 držav EU izjeme v izobraževanju, ki so v celoti ali po večini neplačljive, med njimi tudi Republika Slovenija.

Ad 3) Za rabo v skladu z izjemo naj ne bo vnaprej določenih količinskih omejitev.

Vnaprejšnje količinsko določanje deležev del (npr. 15% knjige), ki jih uporabniki lahko uporabljajo v skladu z izjemo, lahko privede do nepravilnih situacij. Še več, če se države članice odločijo za takšno možnost in se v različnih državah določijo različni deleži, bomo pričali še bolj fragmentiranem okolju, kakor je to, ki trenutno preprečuje spletno in čezmejno izobraževanje v EU. Zato svetujemo, da zakonodajalec pri implementaciji ne določi vnaprej količinskih omejitev za uporabo del, ampak naj bo delež dovoljene uporabe določen skozi prakso in sodne odločitve.

Ad 4) Široko naj se opredeli izraz “varno elektronsko okolje”.

Sodobno izobraževanje se za deljenje gradiv zanaša na spletne učilnice, elektronska sporočila, storitve v oblaku, klepetalnice itd. Preozka in preveč omejujoča definicija izraza “varno elektronsko okolje” bi onemogočila učinkovitih praks digitalnega poučevanja.

Zato svetujemo, da se sprejme široka definicija “varnega elektronskega okolja”, ki pokriva (a se ne omejuje na) zgoraj naštetih sredstva komunikacije (spletne učilnice, elektronska sporočila, storitve v oblaku, klepetalnice itd.).

Ad 5) Izjema naj vključuje vse vrste rabe.

Člen 5 DSM Direktive vključuje samo določene vrste rabe, vendar obstajajo v nacionalnih zakonodajah vrste rabe, ki bi prav tako morale biti vključene v novo izjemo za izobraževanje. Sem spadajo npr. predelave (npr. prevodi, glasbene priredbe), priobčitev javnosti (predvajanje posnete glasbe, igranje glasbe, izvajanje gledališke igre) in vse druge vrste rabe.

Zato svetujemo, da slovenski zakonodajalec v izjemo iz člena 5 DSM Direktive vključi vse vrste rabe del v nekomercialne namene.

Ad 6) Izjema naj vključuje tudi distribuiranje vsebine.

Čeprav se izjema osredotoča na digitalno rabo, bi morala vključevati tudi distribuiranje fizičnih primerkov varovanih vsebin, saj je lahko takšna nedigitalna raba potrebna za pripravo ali dopolnjevanje digitalne rabe. Zato svetujemo, nova izjema za izobraževanje vključuje tudi distribuiranje vsebine.

Ad 7) Izjema naj vključuje tudi izobraževalne dejavnosti, ki niso digitalne.

Ovire in pravna negotovost, s katerimi se izobraževalna skupnost srečuje pri uporabi varovanih gradiv, ne obstajajo samo v digitalnih in spletnih okoljih. Zato naj nova izjema za izobraževanje vključuje tudi ne-digitalne dejavnosti.

Ad 8) Izjema naj vključuje tudi skupne dejavnosti večih izobraževalnih ustanov.

Člen 5(1)(a) DSM Direktive zahteva, da je pri rabi preko varnega elektronskega okolja takšno elektronsko okolje dostopno le učencem ali študentom in učnemu osebju izobraževalne ustanove. To ovira skupne izobraževalne dejavnosti in deljenje gradiv med izobraževalnimi ustanovami, saj učitelji in študentje iz različnih izobraževalnih ustanov ne morejo uporabljati istega varnega elektronskega okolja. Zato naj se izkoristi manevrski prostor, ki ga omogoča člen 25 DSM Direktive in naj se v izjemo vključijo skupne dejavnosti večih izobraževalnih ustanov.

Ad 9) Izjema naj vključuje vse posameznike, vključene v dejavnosti izobraževalnih ustanov.

Člen 5 DSM Direktive vključuje samo učno osebje izobraževalne ustanove. Namesto tega bi morala nova izjema koristiti tudi podpornemu osebju, zaposlenemu v šolah in drugim posameznikom, ki podpirajo ali dopolnjujejo poučevalne dejavnosti (npr. socialnim in drugim delavcem, ki nudijo podporo učencem s posebnimi potrebami, delavcem, ki nudijo podporo pri izvenšolskih dejavnostih in športu, kakor tudi staršem).

ad 10) V okvir izjeme naj se izrecno vključijo izobraževalne dejavnosti, ki jih nudijo ustanove za varstvo kulturne dediščin.

Čeprav izjema omogoča rabo izven prostorov izobraževalne ustanove, npr. v muzeju, knjižnici ali drugi ustanovi za varstvo kulturne dediščine, ne zajema dejavnosti, ki jih vodijo takšne institucije same. Glede na to, da vsako leto 24 milijonov odraslih sodeluje v neformalnih usposabljanjih v knjižnicah preko EU, bi jih bilo smiselno vključiti v obseg, pokrit s to določbo. V skladu z implementacijo člena 5. DSM Direktive naj se izrecno določi, da za »namene tega člena se knjižnice in ustanove za varstvo kulturne dediščine štejejo za izobraževalne ustanove.«

Ad 11) Izjema naj vključuje tudi formalne in neformalne ponudnike izobraževanj.

Danes je izobraževanje gleda postopek, pri katerem sodeluje več institucij in več različnih ponudnikov izobraževanj. Izjema v nacionalni zakonodaji naj vključuje vse vrste neformalnega izobraževanja, vključno z izobraževanjem, ki ga izvajajo ne samo knjižničarji in strokovnjaki v muzejih ampak tudi strokovnjaki pri neprofitnih organizacijah, ter nenehno strokovno izpopolnjevanje na delovnem mestu.

Ad 12) Izjema naj vključuje rabo na neformalnih učnih platformah.

Internetna digitalna doba je ustvarila nove možnosti, zaradi katerih se danes izobraževalne prakse izvajajo izven prostorov in včasih celo brez sodelovanja izobraževalnih ustanov. Učenci in študentje širom Evrope iz različnih okolij, ki govorijo različne jezike in z različno stopnjo pismenosti, lahko sodelujejo pri enkah inovativnih načinov izobraževanja. Če želi slovenski zakonodajalec resnično vključiti moderne načine izobraževanja, naj bodo v izjemo vključene tudi platforme, kjer se izvajajo množični odprti spletni tečaji, ter platforme, ki jih uporabljajo neformalne učne skupnosti.

3. Smernice glede člena 7. DSM Direktive

DSM Direktiva v členu 7 ureja dva pomembna problema, s katerimi se srečujejo upravniki in sicer prekrivanje izjem in omejitev z nasprotujočimi pogodbenimi določbami in prekrivanje izjem in omejitev avtorskih pravic s tehnološkimi zaščitnimi ukrepi.

V prvem odstavku člen 7. DSM Direktive določa, da so neizvršljive pogodbene določbe, ki bi bile v nasprotju z izjemami iz Direktive, medtem ko v drugem odstavku člen 7 DSM Direktive določa, da mora biti uporabnikom omogočeno dostopanje do gradiva, ki je sicer zaščiteno s tehnološkimi zaščitnimi ukrepi.

Čeprav veljavno pravo EU ni popolnoma jasno glede vprašanja, ali lahko pogodbeni določila prevladajo nad izjemami in omejitvami od avtorske in sorodnih pravic, je Sodišče EU

na primer v združenih zadevah C-457/11 do C-460/11⁴ odločilo, da izjeme od avtorske in sorodnih pravic prevladajo nad pogodbami, tudi če prevlada ni nikjer izrecno zapisana. Zato je zaradi večje pravne varnosti uporabnikov ključno, da se pri implementaciji DSM Direktive v slovenski pravni red izrecno določi, da imajo izjeme in omejitve iz Direktive prednost pred nasprotnimi pogodbenimi določili.

Tehnološki zaščitni ukrepi (TPM med katere spadajo npr. ključavnice, zaščita z gesli itd., v trenutno veljavnem pravu EU predstavljajo veliko težavo, saj uživajo skoraj absolutno zaščito. InfoSoc Direktiva⁵ namreč določa, da jih ni dovoljeno odstraniti oziroma jih zaobiti, razen za namene zakonite uporabe del po določenih izjemah. V Sloveniji ZASP⁶, ki sicer govori o tehničnih ukrepih, v 166.c členu sicer določa, da morajo imetniki pravic, ki uporabljajo tehnološke zaščitne ukrepe, z njihovo spremembo omogočiti uveljavljanje nekaterih izjem in omejitev, vendar to ni dovolj. Mehanizmi, s katerimi se omogoča dostop do avtorskopravno varovanih vsebin, namreč niso jasno določeni, njihova uporaba v praksi pa je obremenjujoča in zamudna. V postopku implementacije DSM Direktive mora biti zato zagotovljeno, da bo upravičencem do izjem in omejitev omogočen predvsem hiter in učinkovit dostop do gradiv, do katerih lahko sicer zakonito dostopajo.

V skladu s členom 7. DSM Direktive se prepoveduje pogodbeni derogacija za primere: nove izjeme za besedilno in podatkovno rudarjenje za namene znanstvenega raziskovanja, ki daje določenim raziskovalcem svobodo za izvajane podatkovne analitike (3. člen), nove izjeme za izobraževanje (5. člen), nove izjeme za ohranjanje kulturne dediščine (6. člen).

Države članice imajo možnost, da izboljšajo pravno varnost uporabnikov in učinek, ki ga vzpostavlja člen 7. določijo za vse izjeme in omejitve v skladu z veljavno zakonodajo, tako da določijo prepoved pogodbene in tehnološke derogacije za vse izjeme in omejitve v veljavni zakonodaji.

Predlagamo, da se v zvezi z implementacija člena 7 DSM Direktive implementira rešitev tako, da upošteva sledeče smernice:

1. Zahteva naj se, da imetniki pravic upravičencem do izjem zagotovijo dostop do gradiv v roku 72 ur.
2. Vzpostavi naj se odgovornost imetnikov avtorskih pravic, če ne zagotovijo dostopa v roku 72 ur.
3. Vse izjeme naj se zavaruje pred morebitno odpravo s pogodbenimi določili.
4. Vse izjeme naj se zavaruje pred morebitno odpravo s tehnološkimi zaščitnimi ukrepi.
5. Omogoči naj se zaobid tehnoloških zaščitnih ukrepov v obsegu, ki je potreben za uporabo izjem in omejitev.

OBRAZLOŽITEV

ad 1) Zahteva naj se, da imetniki pravic upravičencem do izjem zagotovijo dostop do gradiv v roku 72 ur.

---

⁴ Sodba z dne 27. 6. 2013, združene zadeve C-457/11 do C-460/11, Verwertungsgesellschaft Wort (VG Wort) proti Kyocera, Epson Deutschland GmbH, Xerox GmbH (C-457/11), Canon Deutschland GmbH (C-458/11), in Fujitsu Technology Solutions GmbH (C-459/11), Hewlett-Packard GmbH (C-460/11) proti Verwertungsgesellschaft Wort (VG Wort), dostopno na: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=138854&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=9105558>

⁵ Direktiva 2001/29/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. maja 2001 o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi, dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=CELEX%3A32001L0029>

⁶ Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (Uradni list RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 68/08, 110/13, 56/15, 63/16 – ZKUASP in 59/19), dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO403>

Če se za odpravo tehnoloških zaščitnih ukrepov zahteva sprožitev zapletenih sodnih ali upravnih postopkov, to predstavlja nesorazmerno breme za upravičence po izjemah in omejitvah, ki želijo zakonito dostopati do gradiv. Dodatno lahko predolg postopek za odstranitev tehnoloških zaščitnih ukrepov pomeni celo izvotlitev pravic, saj je pri določenih izjemah in omejitvah (npr. za besedilno in podatkovno rudarjenje) ključno, da se do gradiv dostopa hitro.

Zato svetujemo, da slovenski zakonodajalec zagotovi hiter in transparenten postopek (če je mogoče, z uporabo uporabnikom prijaznih spletnih obrazcev), ki bo uporabnikom zagotovil pridobitev tehničnih sredstev za dostop in uporabo vsebin, oziroma odstranitev tehnoloških zaščitnih ukrepov, ki dostop do vsebin preprečujejo. Za primere, ko imetniki pravic tudi na zahtevo ne odpravijo tehnoloških varnostnih ukrepov, naj bo določeno, da se upravičencu dostop omogoči z odredbo vlade v roku, ki ne sme biti daljši od 72 ur.

ad 2) Vzpostavi naj se odgovornost imetnikov avtorskih pravic, če ne zagotovijo dostopa v roku 72 ur.

Zakonodajalec naj vzpostavi spodbudo za imetnike pravic, da spoštujejo pravice uporabnikov do dostopa in uporabe vsebin, ki so zaščitene s tehnološkimi zaščitnimi ukrepi. Zato naj bo predpisano plačilo odškodnine upravičencem do izjem, za primere, ko imetniki pravic upravičencem do izjem ne bodo zagotovili sredstev za dostop do gradiv oziroma ne bodo odstranili tehničnih varnostnih ukrepov v 72 urah od prejetja zahteve.

ad 3) Vse izjeme naj se zavaruje pred morebitno odpravo s pogodbenimi določili.

Pogodbena določila, ki bi poskušala omejiti ali preprečiti uporabo, dovoljeno na podlagi katerikoli izjeme od avtorske in sorodnih pravic, naj bodo prepovedana. Vsaka izjema od avtorskih pravic je pretehtana in utemeljena na podlagi temeljnih pravic drugih in uzakonjena z razlogom. Zato slovenski zakonodajalec ne sme dovoliti, da se uporabniki znajdejo v položaju, v katerem ne bodo imeli druge izbire, kot da sprejmejo neugodne pogodbene pogoje za dostop do vsebin, pod katerimi ne bi mogli več uživati svojih pravic, ki jim sicer pripadajo v skladu z izjemami ali omejitvami.

ad 4) Vse izjeme naj se zavaruje pred morebitno odpravo s tehnološkimi zaščitnimi ukrepi.

Glede na sedaj veljavno pravo EU in slovensko zakonodajo je odstranitev oziroma sprememba tehnoloških zaščitnih ukrepov mogoče zahtevati le za uporabo v skladu z nekaterimi izjemami in omejitvami in v skladu z zapletenim postopkom. Ni razloga, da bi izjeme od avtorske in sorodnih pravic urejali različno glede na način dostopanja do vsebin, zaradi česar bi morali tudi uporabniki temeljnih izjem v javnem interesu, kot so npr. citat in parodija uživati pravico, da od imetnika pravic zahtevajo zagotovitev dostopa do vsebin. Zato slovenskega zakonodajalca pozivamo, da uporabnikom vseh izjem omogoči možnost zahtevati odstranitve tehnoloških zaščitnih ukrepov za dostop do gradiv.

ad 5) Omogoči naj se zaobid tehnoloških zaščitnih ukrepov v obsegu, ki je potreben za uporabo izjem in omejitev.

Uporabniki bodo lahko učinkovito dostopali do vsebine in jo uporabljali le, če bodo lahko sami zaobšli tehnološke varnostne ukrepe, ki onemogočajo dostop. Slovenski zakonodajalec lahko to doseže na dva načina: da dovoli zaobid tehnoloških zaščitnih ukrepov takrat, ko imetnik pravic uporabnikom sam ne zagotovi sredstev za odstranitev tehnoloških ukrepov v 72 urah od vložitve zahteve, oziroma da se dovoli zaobid tehnoloških zaščitnih ukrepov ne da bi uporabnik moral imetnika pravic pozvati k njihovi odpravi.

4. Smernice glede člena 15 DSM Direktive, ki se nanašajo na raziskovalne organizacije

DSM Direktiva v členu 15 določa novo pravico za založnike medijskih publikacij, ki jim bo omogočala nadzor nad spletno uporabo njihovih medijskih publikacij s strani ponudnikov storitev informacijske družbe. Ta novost je problematična, ker preprečuje uporabo medijskih publikacij v tisku, razen »zelo kratkih izvlečkov« in ker tako ustvarja novo vrsto ekskluzivnih pravic, ki varujejo neizvirne zbirke novinarskih del (»medijske publikacije«), medtem ko bodo avtorske pravice še naprej varovale tako izvirne zbirke kot tudi sama novinarska dela (npr. novinarski članki, fotografije, videoposnetki itd.).

Predlagamo, da se v zvezi z implementacija člena 15 DSM Direktive implementira rešitev tako, da upošteva sledeče smernice:

1. Nova pravica naj zajema le novinarske publikacije in ne tudi znanstvenih periodičnih publikacij, blogov ter vstavljanja hiperpovezav.
2. Za novo pravico naj veljajo vse izjeme in omejitve, ki veljajo za avtorsko in sorodne pravice
3. Široka opredelitev termina »zelo kratke izvlečke« medijskih publikacij, ki jih je v tisku dovoljeno uporabljati, brez vnaprejšnje mejitve obsega takšnih izvlečkov.

OBRAZLOŽITEV:

ad 1) Nova pravica naj zajema le novinarske publikacije in ne tudi znanstvenih periodičnih publikacij, blogov ter vstavljanja hiperpovezav.

Nova pravica založnikov se nanaša le na medijske publikacije, zato je pomembno, da se v zakonskem besedilu jasno določi, da so ostale vsebine (npr. znanstvene publikacije, blogi, hiperpovezave itd.) izvzete, tako kot je določeno v uvodnih izjavah 56 in 57.

ad 2) Za novo pravico naj veljajo vse izjeme in omejitve, ki veljajo za avtorsko in sorodne pravice.

Nova pravica iz člena 15 DSM Direktive predstavlja nov nivo varstva za založnike, ki bo veljala poleg avtorsko-pravnega varstva. Slovenski zakonodajalec naj jasno določi, da za novo pravico založnikov veljajo vse izjeme in omejitve, ki veljajo sicer za avtorsko in sorodne pravice.

ad 3) Široka opredelitev termina »zelo kratke izvlečke« medijskih publikacij, ki jih je v tisku dovoljeno uporabljati, brez vnaprejšnje mejitve obsega takšnih izvlečkov.

Nova pravica omogoča založnikom, da preprečijo uporabo medijskih publikacij v tisku, razen »zelo kratkih izvlečkov«. Za zagotavljanje dostopa do informacij in svobode izražanja je pomembno, da se pod izraz »zelo kratki izvlečki« zajame čim več vsebin. Zato svetujemo, da se izraz »zelo kratki izvlečki« opredeli čim širše, pri čemer naj obseg takšnih izvlečkov ne bo vnaprej omejen navzgor.

5. Smernice glede člena 17 DSM Direktive, ki se nanašajo na raziskovalne organizacije

Člen 17 določa, da se za »ponudnike storitev deljenja vsebin na spletu« šteje, da sami izvajajo dejanje priobčitve javnosti ali dajanje na voljo javnosti, kadar omogočijo dostop do avtorsko varovanih del, ki jih na njihov strežnik naložijo njihovi uporabniki. To pomeni, da bodo odslej spletne platforme neposredno odgovorne za posege v avtorske pravice, storjene s strani njihovih uporabnikov. Direktiva zato predvideva, da morajo ponudniki storitev deljenja

vsebin na spletu vnaprej pridobiti dovoljenje imetnikov pravic, da lahko dela priobčijo ali dajo na voljo javnosti, na primer s sklenitvijo licenčnega sporazuma. V primeru, da dovoljenja ne morejo pridobiti, bodo morale vsebine odstranjevati. To lahko vodi do množične uporabe avtomatičnih filtrov, ki niso dovolj sofisticirani, da bi lahko vedno razločili med uporabo, ki posega v avtorske pravice in uporabo, ki je dovoljena (npr. parodija).

Predlagamo, da se v zvezi z implementacija člena 17 DSM Direktive implementira rešitev tako, da upošteva sledeče smernice:

1. Izraz »ponudniki storitev deljenja vsebin na spletu« naj se definira ozko
2. Orodja, ki jih uporabljajo ponudniki storitev deljenja vsebin na spletu ne smejo izključevati zakonsko dovoljene uporabe.

OBRAZLOŽITEV:

Ad 1) Izraz »ponudniki storitev deljenja vsebin na spletu« naj se definira ozko.

Zakonodajalec naj izrecno določi, da se izraz »ponudniki storitev deljenja vsebin na spletu« definira restriktivno oziroma ozko, kakor je opredeljen v členu 2 DSM, ki določa, da so »ponudniki storitev deljenja vsebin na spletu« ponudniki, katerih glavnih namen je shranjevati večjo količino avtorskih del in njihovo organiziranje in promoviranje za namene ustvarjanja dobička. Direktive. Izrecno naj bo izpostavljeno, da ta izraz ne vključuje ustanov za varstvo kulturne dediščine, raziskovalnih in izobraževalnih ustanov ter izobraževalnih in znanstvenih spletnih repozitorijev ali platform.

Ad 2) Orodja, ki jih uporabljajo ponudniki storitev deljenja vsebin na spletu ne smejo izključevati zakonsko dovoljene uporabe.

Izrecno naj bo določeno, da kakršna koli orodja, s katerimi bodo ponudniki želeli ločiti nedovoljene vsebine na svojih strežnikih od dovoljenih (npr. avtomatični filtri) ne smejo preprečevati deljenja vsebin, ki avtorsko varovana dela uporabljajo zakonito in v skladu z izjemami in omejitvami od avtorske in sorodnih pravic.

Vljudno vas prosimo, da pri implementaciji DSM Direktive upoštevate naša stališča, da bomo lahko učinkovito opravljali svoje delo.

S spoštovanjem.

Prof. dr. Klavdija Kutnar
Rektorica Univerze na Primorskem

Poslati:

- naslovníku po e-pošti.

